

розвиття, для обосновання індивідуалізації роботи с одареними учащимися, для вибору путей досягнення професійного мистецтва.

Ключевые слова: *личность, творческая индивидуальность, ритмичность, хореографические способности, энеаграммы.*

Tunyk O. E., Khysnylova V. Yu. STRUCTURE OF BALLET DANCERS PERSONALITY

Article describes the structure of ballet dancer personality. The leading type of personality is defined, that on the authors opinion is important for psychological and pedagogical ensuring of development, for reasoning the ways of work with gifted pupils individualizing, for choosing the ways of professional skills gaining.

Keywords: *personality, creative individuality, rhythm, choreographic abilities, enneagramms.*

УДК 159.9

**Чернобровкін В.М. (м. Луганськ),
Богачова Н.О. (м. Луганськ)**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Стаття присвячена проблемі впливу інформаційного середовища на юнаків і дівчат, а також залежності від електронних засобів масової комунікації. Проведено аналіз причин і передумов даного психологічного порушення, виділені основні критерії його діагностики. Представлені результати емпіричного дослідження схильності до розвитку Інтернет- та телезалежності в юнацькому віці.

Ключові слова: *електронні засоби масової комунікації, Інтернет-залежність, телезалежність, емоційний «гачок», кібер-простір, інтерактивне спілкування.*

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві незаперечним є факт могутнього інформаційного впливу на людину з боку засобів масової інформації. Соціально-психологічні наслідки цього процесу виражаються у виникненні певних негативних тенденцій в соціумі. Зокрема, відбувається активне витіснення реального спілкування інтерактивним, виникає нова «ментальна реальність» – телебачення та Інтернет перетворюються в реальність, з якою порівнюють навколишній світ [2]. Звичні установки і моделі поведінки поступово замінюються на нав'язані через засоби масової комунікації. Крім того, набувають розповсюдження нові форми адиктивної поведінки – залежність від Інтернету чи телебачення.

Розвиток залежності та особистісні зміни, що супроводжують цей процес, є, безумовно, одним із найнебезпечніших результатів глибокого проникнення в наше повсякденне життя електронних засобів масової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні у психологічній науці ведеться активна робота із глибокого всебічного дослідження особливостей інформаційного впливу на психіку (С.В. Бондаренко, Р. Ліберт, Р. Поулос, А. Парафіян, Р. Харріс, І. Шабшин та ін.). Вивчення питання про телезалежність має більш тривалі традиції в західній, зокрема, американській психології (Р. Райер, Р. Кьюбі, Д. Екоффе). Вітчизняні психологи почали активно розробляти проблему телезалежності та телеманії лише в останнє десятиліття (І.А. Клімов, О.І. Маховський). Поряд із популярними статтями з'являються роботи медико-психологічної спрямованості, що ілюструє еволюцію ставлення вчених до даної теми.

Як відзначає І.К. Сосін, в останнє десятиліття відбувається формування «нових телезалежних контингентів» з характерним типом «телезловживання» – нові телеглядачі схильні до фонового, «кліпового» споживання телеінформації, до «заппінгу» (англ. «zap» – клац-клац) [10]. Заппінг трактується як нав'язливий стан клацання пультом, постійного перемикавання каналів. «Кліповою» формою телеспоживання вражено від 32% до 60% телеглядачів, в основному, у віці до 40 років.

Феномен телезалежності повною мірою відповідає таким критеріям залежності як часте звертання до об'єкта залежності, особливо в дискомфортних ситуаціях, постійне обговорення об'єкта залежності, прагнення (або багаторазові й безуспішні спроби) скоротити спілкування з об'єктом залежності, відмова заради об'єкта залежності від виконання соціальних, сімейних і професійних обов'язків, замкненість і заглиблення в себе за умови неможливості контакту з об'єктом залежності.

Телезалежність, як форма психологічної залежності, має афективну природу. Її розвиток пов'язаний з формуванням сильних емоційних «гачків», коли навмисно створені у фільмах і серіалах захоплюючі повороти сюжету викликають сильні емоційні реакції телеглядачів. Механізм виникнення цієї адикції має і фізіологічне пояснення. Згідно з дослідженнями Г. Крудмана, у людини перед екраном права півкуля працює в два рази інтенсивніше за ліву. Цей зсув прискорює вироблення в мозку ендорфінів [12].

До недавнього часу основні роботи, спрямовані на вивчення впливу кібер-простору на особистість, належали зарубіжним ученим [7; 11; 15]. Однак, у зв'язку із швидким розповсюдженням інформаційних технологій у нашому суспільстві, з'явилося багато публікацій із цього питання й у вітчизняному науковому середовищі (А.Є. Войскунський, А.Є. Жічкіна, Р.В. Кончаковський, В.А. Плешаков).

У сучасній психологічній літературі Інтернет-залежність визначають як один з видів поведінкових залежностей, який проявляється в нав'язливому постійному прагненні увійти в Інтернет і втраті суб'єктивного контролю над його використанням [5].

Виділяють такі типи Інтернет-залежності: нав'язливий веб-серфінг – нескінченні подорожі Всесвітньою павутиною, пошук інформації; залежність від соціальної складової користування Інтернетом (пристрасть до віртуального спілкування й віртуальних знайомств, яка може призвести до заміни наявних у реальному житті родини й друзів віртуальними); пристрасть до роботи з комп'ютером (ігрова залежність, хакерство, яке також розглядається як форма Інтернет залежності); патологічна пристрасть до опосередкованих Інтернетом азартних ігор або електронних покупок; залежність від «кіберсексу», від порнографічних сайтів в Інтернеті, обговорення сексуальної тематики в чатах або на форумах [15].

Серед причин, що викликають розвиток залежності від Мережі, виділяють наступні: а) прагнення до втечі від реальності і її витиснення із простору свідомості; б) можливість експериментування із власною ідентичністю; в) отримання задоволення від ігор; г) загострена потреба в міжособистісному спілкуванні. Особливо підкреслюється роль опосередкованого комп'ютером спілкування у формуванні залежності від Інтернету. Встановлено, що Інтернет-незалежні користуються переважно тими аспектами Мережі, які дозволяють їм збирати інформацію та підтримувати раніше встановлені знайомства. Інтернет-залежні переважно використовують ті Інтернет-засоби, які до-

звояють зустрічатися, соціалізуватися й обмінюватися ідеями з новими людьми у високоінтерактивному середовищі [там само].

Проаналізувавши дані, отримані з попередніх досліджень даної проблеми [1; 4; 6; 8; 13; 14], ми виділили наступні критерії залежної від електронних ЗМК поведінки: 1) час (користувач багато часу проводить у Мережі або перед телеекраном з тенденцією до його постійного збільшення); 2) пріоритет комунікації через Інтернет над реальним спілкуванням (така людина зводить кількість зустрічей із друзями у реальному житті до мінімуму); 3) специфічна психоемоційна реакція на неможливість доступу до Інтернету (занепокоєння, тривога, страх, відчуття порожнечі, роздратування аж до агресивних проявів).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наше дослідження присвячене виявленню передумов розвитку інформаційної залежності. В центрі уваги – здорові особистості, які, однак, знаходяться в зоні ризику щодо виникнення Інтернет-адикції або телезалежності (заппінгу). Ми також простежили роль гендерних та соціально-психологічних (рівень освіти, належність до певної соціальної групи) чинників у процесі розвитку схильності до залежності від електронних ЗМК.

Формулювання цілей статті. Дослідити вплив електронних ЗМК (Інтернету та телебачення) на психічний розвиток юнаків і дівчат. На основі зазначених критеріїв залежної поведінки, що формується, проаналізувати поширення цього явища серед осіб юнацького віку.

Результати дослідження. У дослідженні прийняло участь 100 осіб, серед яких 37 студентів середньо-спеціального навчального закладу та 63 старшокласника. Один з параметрів, який може впливати на соціально-психологічні показники випробуваних – це характер соціальної групи, до якої вони належать. Вік респондентів – від 15 до 21 року. У гендерному плані вибірку можна вважати однорідною. Було обстежено 49 дівчат і 51 юнак.

До комплексу використаних нами методик увійшла «Шкала Інтернет-залежності» (Жичкіна А.), яка дозволила виділити у вибірці випробуваних, схильних до Інтернет-залежності та не схильних до її прояву [6]. Мова йде про виявлення тільки схильності до залежності, а не про діагностику самої кібер-залежності, як варіанта адиктивної поведінки.

Спеціально для отримання додаткових даних про поведінку випробуваних у Мережі, а також про їхні телеуподобання була розроблена Анкета «Ваше ставлення до сучасних ЗМК – засобів масової комунікації».

Вона дала можливість оцінити такі характеристики опитаних як: а) інтенсивність впливу кібер- і телепростору на особистість; б) домінуючі потреби, що перетворюють підлітків і юнаків в активних користувачів Мережі або постійних телеглядачів; в) характер інтерактивних ресурсів або телепродукції, яким надається перевага.

В дослідженні також було використано іншу авторську методику – опитувальник «Діагностика схильності до телезалежності». Відсутність інструментів, призначених для оцінки вказаного психологічного параметру, які б задовольняли усім основним психометричним показникам, зумовила необхідність створення нового діагностичного засобу. Критеріями виявлення телезалежності стали раніше визначені поведінкові характеристики й особливості емоційного фону залежних людей.

За результатами анкетування отримали наступні дані [див. Таблиця 1].

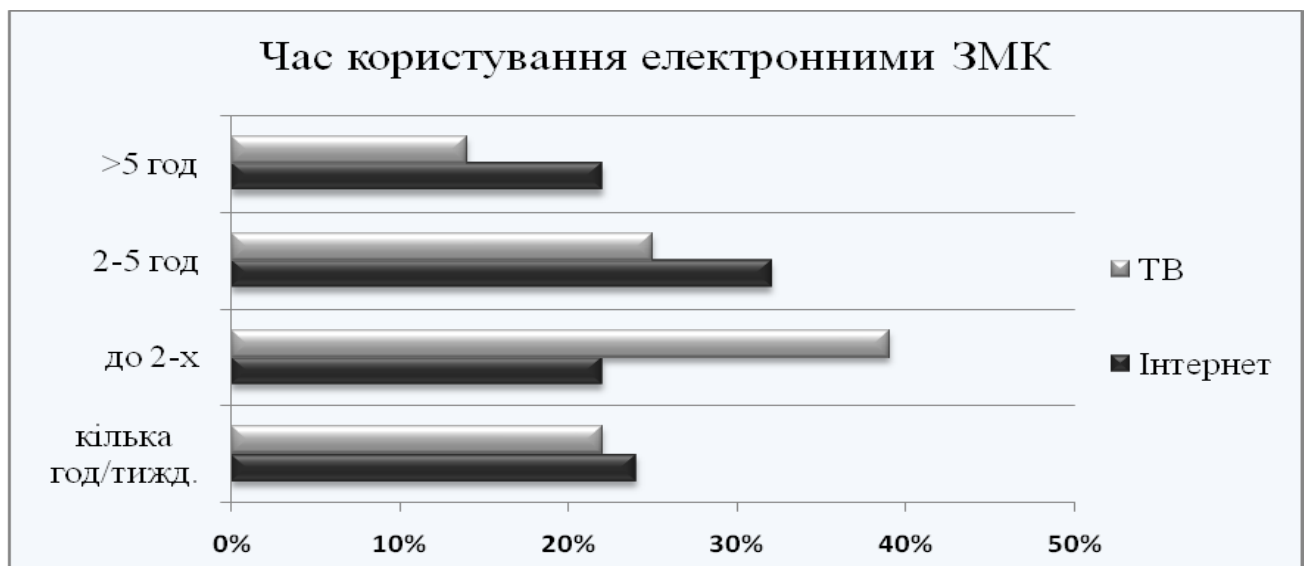
Виявлені деякі відмінності в поведінці випробуваних по відношенню до Інтернету й телебачення. Так, істотна різниця в кількості часу, який стар-

шокласники щодня проводять «спілкуючись» із згаданими електронними ЗМК [див.Рис.1].

Таблиця 1

Ставлення юнаків і дівчат до сучасних ЗМК – засобів масової комунікації

Досліджуваний параметр	Кіл-ть осіб, %	Досліджуваний параметр	Кіл-ть осіб, %
Час, який щоденно проводиться в Інтернеті:		Час, який щоденно витрачається на перегляд телепередач:	
кілька годин на тиждень	24%	кілька годин на тиждень	22%
до 2-х	22%	до 2-х	39%
2-5	32%	2-5	25%
більш, ніж 5	22%	більш, ніж 5	14%
Основна мета користування Мережею:		Телебачення, перш за все:	
спілкування	55%	джерело нової інформації	29%
пошук інформації	30%	"вікно у світ"	21%
розваги, ігри	15%	спосіб розважитися	50%
Популярність Інтернет-ресурсів:		Популярність телепродукції:	
Інтернет-енциклопедії	6%	серіали, худ. фільми	36%
електронні бібліотеки	3%	реаліті-шоу	6%
соціальні мережі, блоги	35%	гумористчні передачі	25%
форуми, чати	20%	музичні програми	16%
безплатний контент	27%	документальні фільми	16%
багатокористувацькі ігри	9%	пізнавальні передачі	3%

Рис.1. Час користування електронними ЗМК юнаками і дівчатами (у %)

Третина випробуваних вказали, що проводять у Мережі від 2 до 5 годин на день. Таким чином, деякі старшокласники проводять у «блуканнях» електронним світом від 50% до 100% свого вільного часу. За таких умов загроза розвитку адиктивної поведінки очевидна.

Щодо ставлення до телебачення, маємо дещо інші показники. Більшість юнаків і дівчат проводять перед телевізором не більше 2-х годин на добу. Разом з тим, якщо врахувати сукупний вплив електронних ЗМК на психіку таких користувачів, його показник значно перевищить норму.

Важливим параметром для визначення ставлення випробуваних до телебачення й Інтернету є основна мета використання зазначених засобів комунікації. Нами виявлено домінування комунікативних мотивів над іншими в середовищі Інтернет-користувачів. 55% опитаних вказали, що саме спілкування (у режимі он-лайн) є основною метою використання ними Інтернету. Потреба у спілкуванні, знайомства з новими людьми природні для людини як соціальної істоти, проблемою може стати підміна реальної взаємодії віртуальною. Телебачення, за результатами анкетування, має перевагу, коли мова йде про способи задоволення рекреативних потреб. Половина респондентів вказали, що дивляться телевізор, насамперед, для розваги.

Серед Інтернет-ресурсів найпопулярнішими в юнацькій аудиторії виявилися соціальні мережі та блоги («живі журнали») – 35% опитаних надають їм перевагу. Зазначені сайти у найбільшій мірі виступають агентами соціалізації. Поєднуючи мільйони користувачів, соціальні мережі створюють умови, максимально подібні з умовами реальної міжособистісної взаємодії. Відкриваючи свою сторінку на такому сайті, людина має можливість створити собі нову роль, спробувати не характерні для неї стратегії поведінки. Це може стати новим збагачувальним досвідом, але у складних випадках віртуальна особистість починає поглинати реальну людину.

Близько третини (27%) респондентів вказали, що найчастіше заходять на сайти з можливістю безкоштовного скачування контенту (музика, кіно, ігри, тощо), тобто використання Інтернету ними пов'язане з потребою в розвагах. Позитивною тенденцією можна вважати те, що лише 9% опитаних назвали серед улюблених ресурсів Мережі он-лайн-ігри. Віртуальний світ цих ігор легко здатний викликати розвиток такого виду Інтернет-залежності, як ігрова залежність.

Найпопулярнішим видом телепрограм серед юних глядачів стали художні фільми та серіали (36% випробуваних). Треба зазначити, що якість цього виду телепродукції, у більшості випадків, дуже низька, не відповідає художнім і естетичним критеріям. Також, серіали є джерелом небажаних стереотипів поведінки. Саме так звана «серіаломанія» може стати передумовою розвитку телезалежності [9].

Документальні фільми й пізнавальні передачі серед улюблених варіантів програм назвали лише 19 % випробуваних (16% – пізнавальні передачі, 3% – документальні фільми). Тобто юнаки і дівчата практично не намагаються використовувати телебачення як засіб саморозвитку, розширення кола своїх інтересів, поглиблення знань.

Учасникам анкетування також пропонувалося відповісти на запитання про надання переваги Інтернету або телебаченню перед можливістю реального спілкування із друзями. Показово, що більше половини опитаних – 57% – відповіли, що такі ситуації з ними відбувалися по відношенню до Інтернету та інтерактивного спілкування (скайп, ICQ та ін.). Відносно телебачення позитивну відповідь дали тільки 10%. Дане питання призначалося для вивчення того, наскільки ймовірно перетворення електронних ЗМК на перешкоду соціалізації особистості, а згодом і розвитку залежності від Мережі чи телебачення.

Так само юнакам і дівчатам пропонувалося самостійно оцінити значення телебачення й Інтернету в їхньому повсякденному житті. У середньому, оцінка випробуваними важливості вільного доступу до Інтернету вище можливості безперешкодно переглядати улюблені телепередачі (3,6 і 2,98 бала відповідно за п'ятибальною шкалою).

Відзначимо, що випробувані, у цілому, об'єктивно оцінюють силу впливу на них електронних ЗМІ. За допомогою використання статистичних методів нами встановлений зв'язок між самооцінкою респондентами значення в їхньому житті телебачення та Інтернету й такої психологічної особливості, як схильність до теле- або Інтернет-залежності. Коефіцієнт кореляції Пірсона самооцінки значимості Інтернету зі шкалою Інтернет-залежності дорівнює $r = 0,38$ ($p \leq 0,05$). Кореляція самооцінки значимості телебачення зі шкалою теле-залежності $r = 0,27$. Отже, старшокласники, в основному, усвідомлюють ту роль, яку для них відіграють ці види ЗМІ.

За допомогою методики «Шкала Інтернет-залежності» та опитувальника «Діагностика схильності до телезалежності» нами отримані такі дані. На Рис. 2 представлено розподіл відповідей випробуваних відповідно до набраних ними балів. Отримана сума позначена на горизонтальній осі, а відсоток юнаків і дівчат, що отримали цю суму, – на вертикальній.

Рис. 2. Схильність юнаків і дівчат до Інтернет- та телезалежності (у %)

Можна помітити, що схильність до Інтернет- і телезалежності поширені у вибірці рівною мірою. Високі бали за розглянутими методиками набрали 22% і 24% респондентів відповідно. Залежність на рівні адиктивної поведінки була виявлена лише у двох випробуваних (1 – схильність до Інтернет-залежності, 1 – схильність до телезалежності) при вибірці в 100 осіб.

Нами також простежено гендерний аспект розвитку схильності до залежності від електронних ЗМК. У Таблиці 2 наведені результати гендерного аналізу поширення розглянутої особистісної властивості.

Виходячи з наведених даних, не можна однозначно стверджувати, що стать є чинником, що визначає більший або менший ризик виникнення залежності від телебачення або Інтернету. 64% представників групи з високим показниками за шкалою Інтернет-залежності – дівчата. Водночас, група схильних до телезалежності на 58% складається з юнаків. Однак, зазначимо, що

залежність на рівні адиктивної поведінки була виявлена саме в 2-х дівчат. Крім того, у вибірці було виділено 2 групи – повністю вільних від теле- і Інтернет-залежності (сума балів ≤ 1), а також група з високим ризиком розвитку залежності від обох видів ЗМК (сума балів ≥ 4) – і встановлено, що юнаки складають 75% першої групи й 40% другої.

Таблиця 2

**Схильність до залежності від електронних ЗМК
(гендерний аспект)**

Інтернет	0	1	2	3	4	5	6	7
Всього (у %)	10	19	29	20	14	7	1	0
Юнаки	8	10	17	8	4	4	0	0
Дівчата	2	9	12	12	10	3	1	0
ТВ	0	1	2	3	4	5	6	7
Всього (у %)	9	16	27	24	13	10	0	1
Юнаки	4	10	12	12	7	7	0	0
Дівчата	5	6	15	12	6	3	0	1

Отримані нами результати узгоджуються з даними зарубіжних дослідників, які підтверджують більшу схильність жіночої аудиторії до розвитку залежності від електронних ЗМК [3; 11].

Нами також розглянуто вплив на досліджувану властивість такого соціально-психологічного фактору, як приналежність до середовища школярів/студентів середньо-спеціального навчального закладу. Середній бал, отриманий школярами за шкалою Інтернет-залежності – 2,46, за шкалою телезалежності – 2,6. Серед студентів I-II курсів професійного ліцею ці показники, відповідно, дорівнюють 1,67 і 2,27. Тобто, можна говорити про те, що студенти меншою мірою, ніж старшокласники, проявляють схильність до залежності від електронних ЗМК. Особливо помітна різниця у ставленні до мережі Інтернет: у групу схильних до розвитку залежності від цього виду ЗМІ увійшли лише 10% студентів, близько 90% – старшокласники.

Одним з факторів, що обумовили такі результати, є особливості студентів як соціальної групи (більша соціальна активність, занурення в процес професійного становлення). Необхідно також відзначити, що студенти ліцею, можливо, в силу економічних причин, рідше мають постійний доступ до Інтернету. 36% студентів і 71% старшокласників указали, що мають можливість виходити в Мережу щодня.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, телебачення та Інтернет є важливою складовою соціокультурного середовища сучасної людини. Ці засоби масової комунікації стають потужним регулятором поведінки як окремого індивіда, так і цілих людських спільнот. Але надмірна інтенсивність телевізійних переглядів та постійна зануреність у віртуальний світ можуть призвести до формування телевізійної залежності (синдрому зашпінга) та розвитку одного з видів Інтернет-адикції.

Проведене нами емпіричне дослідження схильності до залежності від електронних ЗМК серед юнаків і дівчат дозволяє зробити наступні висновки.

Близько чверті (26%) випробуваних показали наявність схильності до того чи іншого виду залежності, в 10% виявлена схильність до залежності як від Інтернету, так і від телебачення. Четверть випробуваних мають мінімальний ризик виникнення залежності хоча б від одного з видів ЗМК, в 12% не виявлено схильності до жодного з них.

Аналіз таких факторів, як гендерна приналежність та характер соціальної групи випробуваних дозволяє зазначити: а) дівчата, у порівнянні з юнаками, виявляють більшу схильність до розвитку Інтернет-залежності (у формі залежності від соціальних мереж, інтерактивного спілкування); б) студенти середньо-спеціального навчального закладу, на відміну від старшокласників, показують меншу схильність до формування залежності від електронних ЗМІ, зокрема, від мережі Інтернет.

Перспективи дослідження зазначеної проблеми полягають у більш детальному вивченні особливостей поведінки людини в сучасному інформаційному просторі, розробці способів профілактики та захисту від агресивного впливу електронних ЗМК. Важливі дані може надати порівняльний аналіз сили впливу сучасних електронних ЗМК на психічний стан представників різних вікових груп та визначення характеру ставлення до телебачення та Інтернету в таких випробуваних.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабаева Ю.Д.* Інтернет: воздействие на личность / Бабаева Ю.Д., Войскунский А.Е., Смыслова О.В. // Гуманитарные исследования в Интернете / Под ред. А.Е. Войскунского. – М.: «Можайск-Терра», 2000. – С. 102–119.
2. *Бориснев С.В.* Социология коммуникации : Учеб. пособие для вузов / С. В. Бориснев. – М. : ЮНИТИ, 2003. – 269 с.
3. Бюро Социальных Публикаций. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publiciti.ru/ru/digest/7facebook-zhenskaya-zavisimost-ot-sotsialnykh-setei14> – «Facebook: женская зависимость от социальных сетей».
4. *Войскунский А.Е.* Общение, опосредованное компьютером: Дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. – М., 1990. – 192 с.
5. *Жичкина А.*, Ефимов К. Результаты исследования поведения в Интернете [Електронний ресурс] / Flogiston. ru.– Режим доступу: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/refinf>
6. *Жичкина А.* Шкала Интернет-зависимости А. Жичкиной [Електронний ресурс] / Flogiston.ru.– Режим доступу: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/addiction>
7. *Керделлан К.*, Грезийон Г. Дети процессора: Как Интернет и видеоигры формируют завтрашних взрослых: Пер. с фр. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 272 с.
8. *Кончаковский Р.В.* Сетевое Интернет-сообщество как социокультурный феномен: Автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.06 / Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. – Екатеринбург, 2010. – 22 с.
9. *Маклюэн М.* Понимание медиа: внешние расширения человека: Пер. с англ. – М.: Кучково поле, 2007. – 464 с.
10. *Сосин И.К.* Заппинг как форма поведенческой аддикции [Електронний ресурс] / PsyFactor. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/lib/psychotron74.htm>
11. *Сулер Дж.* Люди превращаются в электроников: основные психологические характеристики виртуального пространства (пер. Е.Вовк) [Електронний ресурс] / Flogiston. ru. – Режим доступу: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/electronic>
12. *Харрис Р.* Психология массовых коммуникаций. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2002. – 448 с.
13. *Чистяков А.В.* Социализация личности в обществе Интернет-коммуникаций (социокультурный анализ) : Автореф. дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.06 / Рост. университет. – Ростов-на-Дону, 2006. – 58 с.
14. *Шайдулина А.Ф.* Интернет-зависимость – новая форма аддиктивного поведения у подростков // Материалы конгресса по детской психиатрии, Москва, 25-28 сентября 2001г. – М., 2001. – С.87-93.
15. *Янг К.* Диагноз – Интернет-зависимость [Електронний ресурс] / NarCom.ru.ru.– Режим доступу: <http://www.narcom.ru/ideas/common/15.html>

Чернобровкин В.Н., Богачева Н.А. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗАВИСИМОСТИ ОТ ЭЛЕКТРОННЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ КОММУНИКАЦИИ У СОВРЕМЕННЫХ ЮНОШЕЙ И ДЕВУШЕК

Статья посвящена проблеме влияния информационной среды на юношей и девушек, а также зависимости от электронных средств массовой коммуникации. Проведен анализ причин и предпосылок данного психологического нарушения, выделены основные критерии его диагностики. Представлены результаты эмпирического исследования склонности к развитию Интернет- и телезависимости в юношеском возрасте.

Ключевые слова: электронные средства массовой коммуникации, Интернет-зависимость, телезависимость, эмоциональный «крючок», кибер-пространство, интерактивное общение.

Chernobrovkin V.N., Bogacheva N.A. FEATURES OF GENERATING DEPENDENCE FROM ELECTRONIC MASS-MEDIA IN YOUTHFUL AGE

Article is devoted to problem of the information environment on man, and dependence from electronic mass-media. The analysis of the causes and background of this psychological disorder was made, the main criterions for its diagnosis were marked out. The article also presents the results of an empirical study of prevalence among youth bent to form an Internet- and TV-addiction.

Keywords: electronic mass-media, Internet- addiction, TV-addiction, emotional «retractor», cyber-space, interactive communication.

УДК 159.9

Чернобровкіна В. А. (м. Луганськ)

**ФЕНОМЕН ВНУТРІШНЬОЇ СВОБОДИ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК
З СИСТЕМОЮ ЕГО-ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ**

У статті розглядається смислова структура феномена внутрішньої свободи особистості та можливості його вивчення на засадах феноменологічного підходу. Наводяться результати дослідження взаємозв'язку внутрішньої свободи та системи его-захисту особистості.

Ключові слова: внутрішня (особистісна) свобода, смислове переживання, особистісний досвід, ментальна модель світу, его-захист.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. У сучасній психології активно відбувається процес зміни домінуючих методологічних орієнтацій, пов'язаний з переходом від природничо-наукової, класичної психології – до гуманітарної, некласичної, яка приймає свої різні форми у вигляді суб'єктного, вчинкового, герменевтичного та інших підходів. Зміна парадигми пов'язана зі зміною образу людини, на який орієнтується сучасна психологія. Однією з найважливіших складових цього образу є *свобода*, здатність людини бути суб'єктом і автором свого життя (В. Татенко, Т. Титаренко, Н. Чепелева, С. Максименко, Д. Леонтьєв, В. Петровський та ін.).

У сучасних психологічних дослідженнях свобода постає певною функціональною характеристикою психічного життя людини і являє собою – у найзагальнішому розумінні – здатність до самодетермінації, тобто до свідомого, рефлексивного визначення й регулювання суб'єктом власної активності на основі внутрішніх мотиваційних, цільових та ціннісно-смислових чинників при опосередкованому впливі зовнішніх спонук та умов, внаслідок чого активність суб'єкта є відносно незалежною від них (Д. О. Леонтьєв, В. А. Петровський, В. І. Слободчиков, О. І. Кузьміна та ін.).